

Silling István

Korszerű vajdasági nyelvjárási értéktár

Nyelvjárási szöveggyűjtemény Vajdaságból. Összeállította és szerkesztette:
Rajšli Ilona. Verbi Nyelvi Kutatóműhely, Szabadka, 2017

A rendszeres vajdasági magyar dialektológiai kutatások kezdetét az 1960-as évekre tehetjük, amikor Penavin Olga, az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének tanára az akkori Jugoszláviában élő magyarok között nyelvjárási és egyben néprajzi felfedezőútra indult. Munkálkodásának eredményét fémjelzik az akkori ország minden, magyarok által is lakott területén készült nyelvjárási atlaszok, amelyek felhívták a hazai és az anyaországi nyelvészek, valamint más országokban tevékenykedő kollégáik, a nyelvjárástan iránt érdeklődő szakemberek figyelmét az itteni magyar nyelvhasználat sajátosságaira. Az ő kutatásával egy időben történtek *A magyar nyelvjárások atlaszának* gyűjtései, köteteinek kiadásai. A muravidéki, a szerémségi, a baranyai, a bánáti székely, a bácskai, a horvátországi (szlavóniai) és a bánáti nyelvatlások, valamint a háromkötetes *Szlavóniai (kórógyi) szótár* lettek a mi nyelvjárástudományunk alappillérei. Ezekhez igazodva, ezt a munkát folytatva nőttek/nőttünk fel mi, a tanárnő tanítványai, akik a magunk szűkebb hazájában, avagy szülőföldjén vállaltuk a munka további részét (Matijevics Lajos, Pénovácz Antal, Markovics Radmila, Silling István, Rajšli Ilona stb.). E sorok írója munkálkodásának eredményeként készült el a *Nyugat-bácskai magyar nyelvátlasz* (2012) és a *Vajdasági magyar nyelvjárási olvasókönyv* (2010) is. Ez utóbbi már egyetemi segédletként, hiszen az újvidéki Magyar Tanszék idevágó tárgyai mellett a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karon is megjelent – fakultatív tárgyként – a nyelvjárástudomány. Az említett olvasókönyv anyagának összegyűjtésében az a cél vezérelt, hogy a Vajdaság minél több településéről kapjunk a 21. század elejéről való élőnyelvi vajdasági magyar nyelvjárási szöveget, s így dokumentál-

hassuk a magyar nyelvhasználat recens állapotát. Az említett könyv a tartomány mintegy kilencven településéről tartalmaz anyagot.

A vajdasági nyelvjáráskutatás újabb, igen impozáns eredménye az újvidéki Magyar Tanszéken dialektológiát is oktató dr. Rajsli Ilona hallgatói által gyűjtött és lejegyzett jelen kiadvány, melyben ugyan kevesebb anyag szerepel (huszonkét településről harminckét szöveg), s amelyet a tanárnő szerkesztett hallgatói részére és honi tudományosságunk gazdagítására. A kötetben tizenhat bácskai és hat bánáti szöveg található. A bevezetőben kellő információkat kapunk a gyűjtés módszertanáról, a témák szabadon történő kiválasztásáról, majd egy-egy résztéma lejegyzéséről. A hallgatók a népelet több területéről is gyűjtöttek élőnyelvi szöveget, például a lakodalomról, a népviseletről, az állattartásról (birka, disznó, nyúl, selyemhernyó), a falusi életéről, a szokásokról és hiedelmekről, a település történetéről stb. Sok értékes anyag található a könyvben „általában a folklór, illetve a népi foglalkozások” területéről, többek között a néprajzkutatók számára is, amit nagyban segít a szövegek előtti úgynevezett *fej*-ben jelzett témamegjelölés. A sokrétű anyagban így könnyebben eligazodik az olyan olvasó, aki nem csak magára a nyelvjárási anyagra kíváncsi. Az adatközlők nevét, az aktuális szociolingvisztikai elvárásoknak megfelelően, nem közli a gyűjtemény, pusztán nevük iniciáléit, valamint születési évüket és foglalkozásukat. Azonban ezekből az adatokból és magukból a szövegekből is majdnem pontosan ki lehet deríteni, hogy jóval több nőt sikerült kikérdeznük (tizenhét nőt és tíz férfit tudunk beazonosítani), akik közül a legidősebb 1928-ban született háziaszszony, míg a legfiatalabb 1968-ban született kupuszinai mesemondó, akit Vajdaság-szerzte ismernek. A legtöbb adatközlő az 1930-as években született (tizennégy személy), őket pedig az 1940-es években születettek követik (kilenc személy). Megállapíthatjuk tehát, hogy az idős generációhoz tartozók vállalták a beszélgetést, s így a szövegek is még jobban őrzik az adott település máig élő nyelvjárási sajátosságait.

Sokszor azt hinné akár egy kutató is, hogy a nyelvjárási szöveget a legnehezebb gyűjteni. Személyes tapasztalatból írom, hogy ez nem így van. Ugyanis a nyelvjárási anyag hallás utáni lejegyzése sokkal több odafigyelést, jó hallást és jól elsajátított lejegyzési módot igényel még akkor is, ha anyanyelvjárásán elmondott szöveget kellett lejegyeznie a gyűjtőnek. Ennek kitűnő példáját látjuk az új *Nyelvjárási szöveggyűjtemény Vajdaságból* könyvben. A fonetikus lejegyzés – bár a szerkesztő elnagyolt fonetikus átírásnak nevezi –, de ennél jobbat és a

mi nyomdatechnikánk ismeretében tökéletesebbet nem is várhatunk. A hangzáshű árnyalatok lejegyzését, avagy a „fonetikai pozitívizmust” nem tekinthetjük negatív előjelű minősítésnek, ugyanis sokszor ezek a jelenségek a nyelvi megjelenés attitűdjét is tükrözik, s így nem csupán a téma iránt érdeklődők, hanem éppen akiknek készült, a nyelvhasználat életét, a vajdasági magyar nyelv változásait is vizsgáló és tanulmányozó nyelvészhallgatók jelentik a legfontosabb elemzési anyagot. A lejegyzés, avagy átírás a hangzó anyag minden rezzenését jegyzi (szünet, közbeszólás, torokköszörülés, öö-zés, magyarázatra szoruló szó), s jólesik látni, hogy a félhangok, a diftongusok, a nazálisok, az ejtéskönnyítők, a zöngétlenné vált zöngések is jól látható módon kerültek az olvasó elé.

Nagy örömünkre szolgál a könyv mellékleteként kiadott hangzó anyag is, amely hitelessé teszi a szövegeket, és jól illusztrálja a vajdasági magyarok körében gyűjtött és átírt élő nyelvjárási korpuszt. A vajdasági magyar nyelvtudomány hasznára, a hasonló vagy társtudományok művelőinek kedvére válik majd a Rajslí Ilona által összeállított és szerkesztett igényes nyelvjárási szöveggyűjtemény.